

Ezzel szemben a katolikus bölcészet a rationalismus egy nemével siet újabban a katolikus dogmák védelmére. Nem elégzik meg többé a hit és tudás megvont hatáiraival, hanem a bölcsélet útján keres minden áron bizonyosságot azon hypothesisok mellett, melyek eddig a subjectiv hit tárgyát képezték. Ennek a törekvésnek áll szolgálatában Kozáry könyve is. De vajjon nem kockázatos-e a vallás legmagasabb kérdéseinek sorsát arra a térére sodorni, melynek eszközei elégtelenek annak megértésére, a minék súlypontját az egyház tanításai a hitélet körébe helyezték?

—i.

* * *

«*Archiv für sociale Gesetzgebung und Statistik. Vierteljahresschrift zur Erforschung der gesellschaftlichen Zustände aller Länder, herausgegeben von Dr. Heinrich Braun. Fünfter Band. Zweiter Heft. Berlin, 1892.*»

Első cikkében *Heinrich Herkner* adja elő a német munkásvédelmi törvényhozás reformja terén beállott újabb intézkedéseket. Behatóan bírálja a vasárnap megüléséről a birodalmi gyűlés elé terjesztett novella elvi szempontjait, s határozottan a mellett foglal állást, hogy vasárnapi pihenésről csak ott lehet szó, a hol a munka legkésőbb szombaton este hat órakor végződik és hétfőn reggeli hat óra előtt nem kezdődik meg. Tehát 36 órai munkaszünet az, a mit egyedül megfelelőnek tart. Herkner szerint ez a rendszer minden iparüzemnél nagyobb nehézségek nélkül volna kivihető, még olyanoknál is, melyek nem kizárólag nappaliak s nem is csupán a nagyobb jövedelmezőség okából folytatják szakadatlanul az üzemet, hanem a hol a technikai processus maga is feltétlenül megkívánja azt. Szemlét tartva Anglia törvényhozása felett, nem csupa véletlennek tekinti a vasárnapi szünet összefüggését az üzletek korábbi zárásával szombaton. A német novella által tervezett rendszer jövőbeli eredményét abban látja, hogy ezentúl a vasárnap délelőtti munka helyett szombaton fog-nak késő éjszakáig dolgozni.

Egy más kifogása, hogy a birodalmi gyűlés a forgalmi üzletnél megelégedett oly határozattal, mely szerint a birodalmi cancellár hasson oda, hogy a szövetséges kormányok intézkedjenek, hogy a vasár- és ünnepnap i áruforgalmat a lehető mini-

mumra korlátozzák. Viszont a novella a truck-rendszert is nagyobbára érintetlen hagyja, s csupán a hitelezést szorítja meg és oly egyezségeket tilt el, melyek értelmében a munkás köteles lenne árúit a munkaadó boltjából vásárolni. Jelentékeny haladást tapasztal azonban a novella azon intézkedésében, hogy a gyárak és műhelyek közegészségügyi és közterhelési állapotaientül szigorúbb ellenőrzés alá állíttassanak.

Sajnálatos — fejezi be cikkét a szerző — hogy a gyermekeknek és ifjaknak nyújtott védelem nem terjesztett ki a 17—18 éves egyénekre is. A törvény t. i. csak a 16 éven alóliakat részesíti védelmében. Jobban gondoskodott a novella a felnőtt leányokról, kikre nézve a munkaidő maximumát 11 órában szabja meg, és pedig a reggeli 5 $\frac{1}{2}$ órától esteli 8 $\frac{1}{2}$ óráig terjedő időközben, tehát az éjjeli munka egyenes kizárásával. Figyelemreméltó, hogy a női munkások munkaidejének 10 órai maximumra való reducálása iránt a birodalmi gyűlés többsége nem volt hangolva, holott a francia kamara nem régiben a 10 órai munkaidőért a legelszántabb harczt folytatva a senatussal.

Örömmel üdvözli végül a német socialpolitikai törvényhozásban beállt azon fordulatot, mely szakítva az eddigi hagyományyal, hasonló problémákat immár a tényleges viszonyok alapos ismeretével s az érdekelt szakkörök nagyobb belevonásával kezd megoldani. A reform-munka eddigi elégtelensége legfőbb okának éppen azt az exclusiv álláspontot látja, melyet eddig Németországon hivatalos részről szokás volt elfoglalni a munkásszervezetekkel szemben.

Kiváló érdekű tanulmányban foglalkozik a következő cikk — dr. Lux tollából — a szemérem elleni bűntettek és vétségekkel Németországon. Liszt azon tételéből indul ki, hogy a bűn mikrobája csak a társadalom tápfolyadékában él meg. Különösen igazoltnak látja ezt a szemérem elleni bűncselekményeknél. Itt sokkal jobban szembeötlik, mint bármely más delictumnál, a társadalmi okok és az azokból folyó cselekmények közötti összefüggés. A leghatalmasabb természeti ösztön nyilatkozik itt meg, mely törvényes vagy nem törvényes úton igyekszik elhárítani az útjában álló akadályokat.

És mégis másnemű büntető statisztikai adatokhoz képest a szemérem elleni bűncselekmények statisztikájának értelmezése rendkívüli nehézségekkel jár. Mert például a tulajdon elleni de-

lictumoknál a delictum mint tömegtünetemény jelentkezik, holott a szemérem elleni cselekményeknél egészen megfordítva áll a dolog; itt a tisztán egyéni okok állnak előtérben, s ezeknél a statisztika tömeg-észlelete nem nyerhet alkalmazást.

A német büntetőtörvény a szemérem elleni cselekményeknél a következőket különbözteti meg: 1. kettős házasság; 2. vérfertőztetés; 3. szemérem elleni erőszak; 4 természet elleni fajtalanság; 5. erőszakos nemi közösülés, megfertőztetés, szemérem elleni büntett; 6. csábítás; 7. szemérem elleni vétség fajtalanságot tartalmazó iratok terjesztése útján; 8. házasságtörés, 16 éven alóli leány elszöktetése. Mindezek oly cselekmények, melyekről a büntető statisztika csak tökéletlen képet nyújthat. Mert míg például az erőszakos nemi közösülés legtöbb esetben följelentésre jut, addig a vérfertőztetés, a természet elleni fajtalanság csak ritkán érik meg bűnvádi üldözésre. Végre a magánvádra üldözendő szemérem elleni büntettek és vétségek büntethetősége oly cauteláknak van alávetve, melyek számszerűleg nem is állapíthatók meg.

Ezek azok az okok, a melyek miatt ez alapon lehetetlenné válik a nemzetek erkölcsiségének összemérése. A mi már Németországot illeti, Lux szerint az a tény, hogy nyolcz évi átlagos időszak alatt 47·7 kettős házasság miatt büntetett férfira csak 7·7 ugyanazon cselekmény miatt büntetett nő esik — látszólag ugyan azon következtetésre nyujana alapot, hogy a férfinál a polygam ösztönök erősebbek, ha nem volna módja ez ösztönöket más úton is kielégíteni. De mivel ez a módja megvan, tehát a a fentebbi számarány — helyesen jegyzi meg Lux — inkább arra mutat, hogy a férfi egy nagy és ellenállhatatlan gazdasági kényszer alatt áll, mely arra hajtja, hogy kenyerét szülőföldjén kívül keresse. Innen az a jelenség, hogy a bigamia számadatai legkedvezőbbek az állandóan megtelepedett lakosságnál, holott legkedvezőtlenebbek ott, hol, mint p. o. Berlinben, a népesség folytonos áramlásnak van kitéve. A felekezetek szerinti megoszlás a következő táblázatot mutatja:

Katholikusok	42 %
Evangelikusok s más keresztények	43·6 %
Zsidók	14·4 %

Mint látszik tehát, teljességgel nem játszik ez eredményeknél döntő szerepet az a körülmény, hogy a katolikusoknál a házasság szentség.

A vérfertőzéseknél feltűnő a bűntettek és vétségek abszolút nagy száma, mely majdnem változatlan, habár kétségkívül messze mögötte marad a valóságnak. Első sorban itt a proletár néposztály nyomorúságos lakásviszonyaira hívja fel Lux a figyelmet. A stuttgarti lakásviszonyok ügyében 1887-ben tartott enquête jelentéséből kitűnik, hogy 1331 család közül, melyeknek lakásai vizsgálat tárgyát képezték, összesen 5048 fejre csak 3317 ágy és 199 másnemű fekhely esett. A vizsgálat följegyzései közt gyakoriak az ilyenek: «Két leány s egy idősb fiú alszik egy ágyban», — vagy: «egy 15 éves leány apjával egy ágyban hál» stb.

Lux adatai szerint már most nyolcz évi idő alatt, mely az észleletek alapjául szolgált, a vérfertőztetés miatt elítéltek közül 59·7% volt férfi s 40·3% nő. A férfi-nemre nézve oly kedvezőtlen számarány okát szerző abban látja, hogy hasonló delictumoknál nagyobb számmal vannak képviselve a bűnvádi eljárás alól elvont nőszemélyek, a milyenek a lemenő ágbeli rokonok és sógorok.

Még érdekesebben mutatja ki szerző a vérfertőztetés összefüggését a cretinismussal. Hegyvidékeken — úgymond — a cretinnek állandó jelenséget képeznek, a mi nem is csoda, mert a hegylakó családok elszigeteltsége már önmagában leggyakoribb forrása a vérfertőztetés bűntettének.

További fejtegetéseiben alkalmat vesz magának Lux rámutatni a törvény azon insequentíájára, hogy míg a fajtalanságnál a sodomiát és paederastiát bünteti, addig a nők analog szemérem elleni cselekményét, a lesbismust büntetlenül hagyja. Ebből könnyű megérteni, hogy hasonfajta bűncselekményeknél a férfiak contingense sokkalta nagyobb, mint a nőké, a mint hogy éppen Németországban 353·25 férfira csak 2·38 nő esik. Pedig Mante-gazza kimutatta, hogy a nők sodomiája nem tartozik a ritka kivételek közé. Hogy azonban a paederastia elterjedése még tetemesen nagyobb lehet, mint a hivatalos számok tanúsítják, az abból sejthető, hogy ily cselekmények bűnvádi üldözése rendszeren zsarolási kísérletekkel összefüggésben jelentkezik. A hol tehát a zsarolással fenyegetett személy elég gazdag, hogy áldozatát pénzzel elégítse ki, ott Themis boszúló karja csak ritkán érheti a tettést.

Méltán tulajdonít szerző az összes szemérem elleni bűncselekmények közt legnagyobb fontosságot az erőszakos nemi közösülésnek, ide számítva az újabban mind sűrűbbé váló kéjgyilkosságot. Ezek már számra is felülmúlják a többi cselekményeket. Szerző egybevetése szerint az erőszakos nemi közösülésnél a mezőgazdasággal foglalkozó népesség jóval kedvezőbb arányt mutat, mint az iparúzó népesség, s viszont a vagyonosak kedvezőbbet, mint a vagyontalanok. Az a körülmény pedig, hogy az erőszakos nemi közösülések túlnyomó részét 12—19 év közti életkorú egyének követik el, csak azt a teoriát támogatja, hogy itt tulajdonképen nem szemérem elleni cselekménnyel, hanem inkább brutalitással van dolgunk. Megerősíti ezt a föltevését az is, hogy erőszakos nemi közösülések legtöbbször a szeszes italok mértéktelen élvezete következtében fölhevült állapotban követtetnek el.

A csábítás a prostitutióval szoros kapcsolatban jelentkezik s attól el nem választható. A gazdasági viszonyok kiszorítják a nőt a házból és családból a gyárakba, üzletekbe, hol erős versenyt támaszt a férfi-nemnek. Ugyanez a factor másfelől a házassági akadályokat szaporítja, minek következtében a férfiak nagy része a prostitutió karjaiba menekül. A prostitutió elnyomására való törekvés azonban csak még veszedelmesebb formáknak nyit helyet, szaporítva az alkalomcsinálók számát. A büntető igazságszolgáltatás — fejezi be Lux cikkét — csak következetesen cselekszik akkor, mikor a prostitutió ellen emelve kezét, a kerítést sem hagyja figyelmen kívül, hanem indokolt megtorlásban részesíti.

Utolsó, de terjedelmes cikke a füzetnek *dr. Max Quarck* részletes ismertetése a német birodalom új betegbiztosítási törvényéről.

—nd—

* * *

«*Archiv für Geschichte der Philosophie. Herausgegeben von Dr. Ludwig Stein. Band VI. Heft 1. Berlin, 1892.*»

E kizárólag bölcsészettörténeti czéloknak szentelt gazdag folyóirat utóbbi száma a bonni egyetem tudós tanárától, *W. Bender-től*, hoz közfigyelemre méltó közleményt ily czímmel: »*Metaphysik und Asketik*«. A cikk magas moralphilosophiai szempontokból fejti ki, hogy az asketika és a metaphysika a bölceleti eszmék történetének minden korában egymást kiegészítőleg lép fel. Ezt